

A MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADEÉMIA
MUNKÁLÓDÁSÁRÓL

S PÉNZTÁRA MIBENLÉTÉRŐL

18⁶⁹/₇₀ -ben

JELENTÉSE
AZ IGAZGATÓ TANÁCSNAK.

PEST,
NYOMATOTT AZ „ATHENAEUM” NYOMDÁJÁBAN.

MDCCCLXX.

M. ACADEMIA
KÖNYVTÁRA

I. A Magyar Tudományos Akadémiának, múlt évi ünnepélyes közülése, azaz 1869. ápril 27-ike óta, mai napig két rendkívüli nagygyűlése és negyvenöt osztály-, illetőleg összes ülése volt.

Az első rendkívüli nagygyűlés, a módosított *alapszabályok* végleges elfogadására, (de csak mintegy a XXIX. rendes nagygyűlés folytatásául,) 1869. apr. 19-ikén tartatott; a másik, ugyanazon alapszabályok életbeléptetése végett, 1870. január 17-ikére hivatott össze.

Az Ő Felsége által 1869. június 14-ikén legkegyelmesebben jóváhagyott és megerősített alapszabályok, — minthogy ezek értelmében az Akadémia egész *ügyrendét* bizottságilag átvizsgálni s módosítani kellett, csak a folyó év elején, jelesül miután az ügyrendet egy deczemberi összes ülés elfogadta, a január 17-iki nagy-, s egyszersmind *elegyes* ülésben léphettek teljesen életbe. Az osztályok, ezt megelőzőtt értekezleteiken, megválasztván *elnökeiket*, az elegyes ülés, most először, az akadémiai *elnök és másodeelnök*, valamint a nagygyűlés, az ürességbe jött egy helyre, igazgató-tag választási jogát gyakorolta, s az *osztálytitkárokat* is megválasztá. E szerint az Akadémia *három* osztályban, felváltva, megkezdette üléseit; az igazgató-tanács is ez időtől fogva *havonként* ülésez.

Mi már a tudományos működést illeti:

1. A *Nyelv- és Széptudományi Osztály* ülésein: 1869. apr 26-kán *Hunfalvy Pál* r. t. „Az osztják evangéliom s az északi osztják nyelv“ czimű értekezést tartá; ugyanakkor *Gyulai Pál* r. t. *Brassai Sámuel* r. tag értekezése folytatását mutatta

be: „A magyar mondatról.“ Máj. 31-ikén Ballagi Mór r. t. *Goldzieher* Ignác úrtól: „Az álmok jelentősége a hébereknél“ című értekezést olvasa fel, mint „adalékot a sémi gyöknyomozáshoz s a keleti népek művelődése történetéhez.“ Jun. 28-kán Toldy Ferencz r. t. *Imre* Sándor l. t. következő értekezését: „Geleji Katona István, főkép mint nyelvész“ adta elő, *Telfy* Iván l. t. pedig: „A görög tanulmányokról Franciaországban,“ értekezett. Toldy Ferencz r. t. a jul. 26-iki ülésen „adalékok“-at nyújtta a régibb magyar irodalmi történethez, jelesen „Báthori István, Rudolf király alatti országbíró, mint író,“ és „Szenczi Molnár Albert élete s írásainak ismertetése“ által; ugyanakkor *Vadnai* Rudolf úrtól egy értekezés mutattatott be a „hangolvadásról.“ Oct. 25-kén *Hunfalvy* Pál r. t. „észts-országbeli utazásáról“ ada tudósítást; ugyanő nov. 22-kén „A stockholmi országos levéltárról“ tön közléseket, s felolvasta még dr. *Kohn* Sámuel úr értekezését: „A phoeneciai tanulmányok jelen állapota — és Esmun-Ázár sidoniai király sírirtatóról.“ Szintén *Hunfalvy* Pál r. t. dec. 20-án tudósítást ada „Finnországi utazás“-áról.

1870-től kezdve ugyan-e, most már I-nek nevezett osztály ülésein, január 24-én *Pulszky* Ferencz osztályelnök székét elfoglalván, *Mátray* Gábor l. t. „A Konstantinápolyból legujabban érkezett négy corvin-codextről“ értekezett; *Telfy* Iván l. t. pedig bemutató és czáfoló észrevételekkel kíséré *Hoffer* Endre úr értekezését „A történeti módról a görög igeanban.“ Február 14-én *Szepesi* Imre l. t. „A görög hangzók egykori kiejtéséről“ tarta előadást; mart. 7. s folytatva 28-án *Barna* Ferdinánd l. t. „A finn költészet szelleméről, tekintettel az ősmagyar költészetre“ értekezett, mely utóbbi napon *Szász* Károly rendes tagi székfoglaló előadását tartotta „A tragikai felfogásról.“ Apr. 25-én *Szepesi* Imre l. t. „A görög kettőshangzóról“ értekezett; máj. 16-án *Joannovics* György l. t. „a szóalkotásról“ és *Vámbéry* Ármin l. t. „az állítólagos kún miatyánkról“ tartottak előadást.

2. A *Philosophiai, Törvény- és Történettudományi* Osztályok egyesült ülésein: 1869. május 3-án és junius 7-én *Csatskó* Imre „A szabadság-büntetések Poroszországban,“ és „a szabadságbüntetések végrehajtásáról,“ — ugyane napokon

Kerékgyártó Árpád l. t. „Magyarország alkotmánya biztosítékainak története“ czímen tartottak folytatva előadást. Május 24-én *Keleti Károly* l. t. „A statisztikai tények alkalmazásáról“ értekezett. *Rómer Flóris* l. t. ugyanakkor „A müncheni kir. könyvtárban talált Corvina-codexekről“ tett jelentést. Jun. 21-én *Nagy Márton* l. t. értekezése olvastatott: „Plátó mint bölcsész és nevelész;“ utána *Knauz Nándor* l. t. „II. Endre szabadságleveléről“ értekezett. Jul. 19-én *Salamon Ferencz* l. t. értekezése: „rendi országgyűléseink jellemzéséhez“ adatott elő; s *Konek r. t. Vécsey Tamás* úr nemzetgazdasági és statisztikai tanulmányát „A fogyasztási egyletekről“ ismertette meg. — Oct. 4-én *Mátyás Flórián* l. t. a veszprémi, sz. mártoni és esztergomi levéltárak felkutatására tett „tudományos utazásairól“ szóló jelentését terjeszté elő; utána *Bartalus István* úr jelentése olvastatott „A felső-ausztriai kolostorok Magyarországot illető kéziratairól és nyomtatványairól“; 18-án *Henszlmann Imre* l. t. „a kalocsai ásatásokról,“ *Szilágyi Ferencz* l. t. pedig ily czímen értekezett: „XII. Károly svéd király Zilahon, mint Zoványi György helybeli ref. pap és püspök vendége.“ Nov. 2-án *Thaly Kálmán* l. t. „a gr. Forgács nemzetség levéltáráról,“ majd folytatólag 15-én ugyanő „gr. Forgács Simon fogsága és bujdosásáról“ tartva előadást, megelőzőleg *Rómer Flóris* l. t. „A corvin-codexek érdekében tett olaszországi utazásáról“ szóló jelentését terjeszté elő; ugyane hó 29-én *Henszlmann* l. tag *Rossi* munkáját „A Catacombákról“ ismertette meg. Dec. 13-án *Baintner János* l. t. székfoglalólag értekezett „A bírósági szervezetről,“ s *Toldy Ferencz* r. t. az ő Felsége ajándékozta „négy corvin-codex“ leírását adta.

1870. elejétől kezdve e három osztály, mint *bölcsészeti társadalmi és történeti tudományok* osztálya, egyesítettvén, s megjelölésül a II. számot nyervén, jan. 3-án megkezdé ülési sorát, a midőn *Szilágyi Ferencz* l. t. ily czímen értekezett: „Gr. Mikes Anna b. Dániel Istvánné erdélyi vegyes házassága a XVIII. században.“ Ugyane hó 31-én *Horváth Mihály* osztályelnök elfoglalván elnöki székét, egy alkalommal előadást is tartva „A magyar egyház függetlenségéről sz. István alatt.“ Febr. 21-én *Hoffmann Pál* l. t. „Cicero civilistai védbeszédei-

ről“ értekezett, különösen: „Pro Q. Roscio Comoedo;“ marc. 14-én *Keleti* Károly l. t. „nézeteit“ adá elő „a statisztika tudományos állásáról;“ ugyanakkor *Toldy* Ferencz r. t. „Attila, uralkodásának első tiz évében“ czimű értekezést tartta. April 4-én *Ipolyi* Arnold r. t. „magyar történelmi kútfőtanulmányainak“ első részét adta elő, értekezvén „Béla névtelen jegyzőjéről“; május 2-án *Szilágyi* Ferencz l. t. „Egy erdélyi országgyűlés II. József korában“ s ugyanakkor *Toldy* Ferencz r. t. „Anonymus és Guido de Columpnis“ czím alatt értekezett. Máj. 23-án *Hunfalvy* János r. t. „Buda sz. k. város népességi viszonyairól“.

3. A *Mathem. és Természettudományi* Osztályok egyesült ülésein, múlt évi máj. 10-én *Than* Károly l. t. „Előleges vegytani közleményeket“ tön: a) egy általa feltalált s aërometernek nevezett eszköztől; b) a szénéleg-kéneggel telített vér szinképéről. Jun. 14-én *Rózsay* József l. t. „adatokat“ nyujta „a járványok oki viszonyaihoz“, *Györry* Sándor r. t. pedig „a matematikai műszavakról és fogalmakról“ értekezett. Jul. 12-én *Szabó* József r. t. „az amphibol trachytokról“ tartta előadást. Kruspér l. t. ugyanakkor *Tóth* Ágoston úr ily czimű értekezését mutatta be: „Az európai nemzetközi fokmérés, és a körébe tartozó geodaetai munkálatok.“ Oct. 11-ikén *Pólya* József r. t. „egy új szőlővésztes rovar (Phylloxera vastatrix)“ ismertetett, és *Schenzl* Guido l. t. „a napmelegség terjedését a föld mélyébe“ vizsgálta, az akadémiai observatorium észlelései szerint. Nov. 8-án *Szabó* r. t. *Koch* Antal úrtól mutatott be egy értekezést: „A görcső alkalmazása a közetanban.“

Ujév óta e III. szám alatt egyesült osztály ülésein következő előadások folytak. Jan. 10-én *Lenhossék* József l. t. „a férfinemedence viszeres torlatairól“ értekezett; továbbá néh. *Greguss* Gyula l. t. hátrahagyott irományaiból „a hő-és nehézkedésről“, valamint *Wartha* Vincze urtól „a szilárd szénkénegről“ szóló értekezések bemutatása ugyanekkor történt. Febr. 7-én *Hirschler* Ignác l. t. adá elő, székfoglaló értekezésül „tapasztalatait a szeszes italokkal, valamint a dohánynyal való visszaélésekről, mint a láttempulat okairól;“ ugyanakkor *Szabó* József r. t. „apró közlései“ során főlemlité

a Csehországban talált *valódi* gyémántot; *Szily* Kálmán l. t. pedig *Roller* Mátyás úr dolgozatát jelenté be: „A bolygók befolyásáról az üstökösök járására.“ Szintén e hó 28-án, *Sztoczek* József osztályelnök székét elfoglalván, *Szabó* József r. t. „1869. nyarán Olaszországban tett földtani utazásáról“ való jelentését adá elő; márcz. 21-én *Pólya* József r. t. értekezése olvastatott: „Kísérlet hazánk földrengéseinek okáról“ czimen; ugyanakkor *Akin* Károly l. t. indítványt terjeszte elő „a természetbuvárok semináriumáról.“ April 11-én *Say* Mór l. t. „Az állati munka és annak forrása“ czimű előadással foglalt székét, *Martin* Lajos l. t. pedig „a csavarfelületekről“ értekezett. Máj. 9-én *b. Mednyánszky* Dénes l. t. „A mész geológiai és technikai jelentősége Magyarországon“ czimű értekezéssel foglalt székét.

II. Az akadémiai *Állandó Bizottságok* lefolyt évi működése a következőkben vonható össze.

1. A *Nyelvtudományi Bizottság* „Közlemények“ czimű folyóiratát három új füzetrel gyarapítá, melyek tartalma is mutatja, hogy a nyelvtudomány az Akadémia keblében, vagy közvetítése által, tágabb értelemben is üzetik.

Szorosan a magyar nyelvtudomány szűkebb köréhez tartoznak *Joannovits* György l. t. „Némely újabb szó alkotásáról,“ és *Barna* Ferdinánd l. t. „A magyar régi egyszerű és az újabb összetett szenvedő ige alak körüli tanulmányok“ czimű értekezései.

A magyar nyelvtudomány tágabb köréhez tartoznak *Hunfalvy* Pál r. t. „Osztják evangelium és az éjszaki osztják nyelv,“ továbbá *Vámbéry* Ármin l. t. „Magyar és török-tatár szóegyeztetések“ czimű dolgozatai.

A klasszikai nyelvtudományt illetik *Szénásy* Sándor „tanulmányai a latin orthographiáról,“ melyek a latin nyelvvel s ennek tudományával foglalkozó tanárok s műkedvelők figyelmét méltán igénylik.

Nemcsak tartalmánál, de a jeles tudós közelebbi történet halála miatt korszerű megjelenésénél fogva is, érdekes „*Schleicher* elmélete a nyelvről, főtekintettel a németre,“ *Lindner* Ernőtől, kinek „Nyelvjárások vallomásai“ czimű dolgozata szintén becses adalék az általános nyelvtudományhoz.

Mellözve a bizottság egyéb folyó munkálkodását: közelebb a magyar helyesírás kidolgozásával bízott meg, minek eredményéről annak idejében lesz szó.

„A Magyar Nyelv Szótárához, — melynek kiadása (bezárólag) az V. köt. 4. füzetéig haladt, s egy füzet és egy kötettel már be lesz végezve — pótezikkeket Gruber Károly úr küldött Sopronból.

2. A *Történelmi Bizottság* folytatta a kútfők nyomozását, ezek másoltatását és kiadását. *Megjelentek*, a tavalyi közülés óta, a *Monumenták* egy, a *Törökmagyarkori Emlékek* két, a *Történelmi tár* egy, *Magyarország helyirati Történetének* két kötetei, mint ez alább, e jelentés III. szakasza 12—15. számai alatt, elősoroltatik. *Sajtó alatt vannak*: a *Monumenták okmányos osztályában*: Simonyi Ernő Londoni Magyar Okmánytárának II. kötete; az Árpádkori Új Okmánytár IX. kötete Wenzeltől, s az Alvinczi Okmánytár Szilágyi Sándortól; a *Monumenták Scriptorai* közül: Verancsics IX. kötete Wenzeltől; Brutus III. és Szamosközi I. kötete Toldytól; Kritobúlosz „II. Mehmet élete“ számos vonatkozással Magyarországra, tíz rendbeli, nagyobb részt kiadatlan kisebb íróval, Dethier Antaltól; mely gyűjtemény kiegészítésére fog szolgálni a *Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae* minden kiadásainak, s így egyszersmind európai jelentőségű munkát; végre a *Történelmi Tárban* Vithnyédi István levelei, a XVII. század történetei felvilágosítására.

Kútfő-nyomozások és másoltatások különösen a velencei, milanói, turini és nápolyi levéltárakban történtek. Ezek közt: *Velencei Állami Végzések*, melyek Magyarországra vonatkoznak, Zsigmond korából 1400—1414 (256 darab.) *Gerardus de Collis* milanói követnek Velenczében jelentései a velencei-török viszonyokról, érintők Magyarországot is, Mátyás király korára. A *condorciai érsek* diplomatikai levelei Magyar- és Németország ügyeiről, II. Ulászló korára 1499—1500. Konstantinápolyban székeltek *Velencei követek Jelentései* a magyar és erdélyi-török ügyekről 1601—1659. *Turini Magyar Levéltár* a XIV—XVI. századokra. *Nápolyi Hungaricák* a XIV. XV. századra. *Contarini* Miklós Velencei krónikájának Magyarországot és Erdélyt illető részei 1597—1604. évekre.

Bocskai István Leveleskönyve 1605-ből, mely legközelebb a Történelmi Társaság fog közölni.

Kilátás van végre, hogy a Bizottság a svéd kir. levéltárt is ki fogja bányászhatni, mely különösen az erdélyi történetre, Bethlen Gábor korától II. Rákóczi Ferenczig, számos és nagybecsű diplomatikai actákat és feljegyzéseket tartalmaz.

3. Az *Archaeologiai Bizottságnak* a magyar szakfelelősökkel és szakkedvelőkkel való érintkezése mily örömdolog kiterjedést nyert, már abból is kiviláglik, hogy a múlt egész évben 213, a jelen évben pedig april elejéig 93 levél érkezett a haza minden részéből; nem is említvén azt, hogy a gyulai, szabolcsi, pozsonyi egyletekkel levelezésben állott, s hogy Abauj- és Aradmegyében, Szombathelyen és Kassán nagy érdekltség mutatkozott fáradozásai irányában.

Eddigi levelezői folyvást tudósították vidékeik nevezetességeiről; a régieken kívül — kik közt Lehoczky Tivadar, Ebenhöch Ferencz, Horváth Antal, Könyöki József, b. Nyáry Jenő, Várady József jelen évben is fentartották az eszmecserét — újabbak is élénkítették közlekedését; így: Hőke Lajos Dunaföldvárt, Lipp Vilmos Szombathelyen, Kovács tanár Debreczenben, dr. Óváry Endre Gál-Szécsen, Sztachovits Remig Pannonhalmán. Gyakoribb munkálatokkal szolgáltak: Gyárfás István Kis-Kun-Halásról, Nagy Iván Pesten, Ebenhöch Ferencz Koronczón, Schulez Ferencz Pesten, Hampel József Pesten, Myskovszky Viktor Kassán stb.

Közbenjárt a bizottság a kolozsvári tornyok megmentése ügyében, a nagy-bányai torony sisakja stilszerű ujitásában; felszólításai következtében számos új lelhely került napfényre, főleg obsidiánokra nézve, Lehoczky Tivadar által Bereg-, b. Balassa Antal által Zemlénmegyében.

Utaztak a bizottság költségén: Storno Ferencz Erdélyben, honnan igen érdekes fölvételeket hozott magával; Rómer Horvát- és Olaszországban, Róma északkeleti határán, azonkívül a történészek gyűlése alkalmával b. Nyáry Jenő és ifj. Kubinyi Ferencz Hontmegyében, Schulez Ferencz Erdélyben, Molnár Pál mérnök Egresen. Utazási észleleteiket a bizottsággal mindnyájan közölték.

Az ásatásokat illetőleg első helyen említendő a sz.

István-baksai ásatás, mely Rómer és Hampel felügyelete alatt két szakaszban szerveztetett a bizottság költségén; a szíhalmi ásatásokra Foltin János segédlelkésznek a bizottság küldött költséget; tagjai közül Henszlmann a kalocsai régi egyház alapjait ásatta föl, Haynald Lajos érsek költségén; Ó-Budán a Victoria-tégla- s a szeszgyárban Rómer, Hampel és Zsigmondy vettek részt az ásatásokban; Pilinben, Egyházas-Báston, Lapujtón és Magyarádon b. Nyáry Jenő ásatott; Baracson Derecskei Lajos földbirtokos; Aszódon a cukorgyári ásatások eredményét Varsányi János közlé rajzban és leírásban.

A bizottság rajz-, faducz- és fénykép-tára, ajándék és vétel útján tetemesen szaporodott, miért is gondoskodott a bizottság, hogy e segédeszközök külön levél- s műtárnokra bizassanak. Jelentékenyebb ajándékok: Vámbéry Arminé: XIV. századi oltárfüggöny fényképe, a tört. társulat kolozsvári albizottsága által átengedett kaputoronyrajzok, Storno, Könyöki, Molnár P., Myskovszky V., Koós Róbert, Schulcz Frigyes, Sztachovits rajzai s térképei s a n.-szebeni Glatzféle diszes fényképek is.

Az arch. mozgalmak közé tartoznak a Corvin-codexek tanulmányozása és felkeresése, érem- és pecsétani kérdések, melyek előmozdítása leginkább az „Arch. Ért.”-nek tulajdonítandó, melynek már III. kötete van sajtó alatt. — A műmellékletek késése s a sajtóviszonyok leginkább okai, hogy a Monumenták nyomtatása lassan halad, a „Közl.” VIII-dik kötetének pedig csak II-ik füzete nyomatik.

A növekvő érdekelttség, szaporodó munkaerő, gyakori ásatások, s a muzeumi régiségtár folytonos gyarapodása eléggé tanusítják, hogy hazánkban az archaeologia iránti kegyelet és méltánylat mindinkább fokozódik.

4. A *Statistikai és Nemzetgazdasági Bizottság* működésének főeredménye „Közlemények” című folyóiratában van letéve. E füzetekben „Irodalom” czime alatt új rovatot határozott nyitni, melyben a szakbavágó megjelent hazai művek vagy egyszerűen felsorolva, vagy némi ismertetéstől vagy bírálattól kísérve befoglaltassanak. Megjelent e folyóirathból az V. kötet II. füzete, a VI. kötet I. és II. füzete, következő

önálló czikkekkal : Az 1868-iki aratás kenyérterményekben, *Keleti Károlytól*. A hajózás és forgalom a Dunán és mellékfolyóin 186 $\frac{5}{8}$ -ban *Tirscher Páltól*. A mezei ipar ápolása Belgiumban *Hieronymi Bélától*. — Trieszt hajóforgalma 1866-ban, *Barsi Józseftől*. — A magyar vasúti hálózat 1868. végével *Tirscher Páltól*. Az osztrák-magyar monarchia államháztartása e század első felében, *Weninger Vinczétől*. A statisztikai tények alkalmazásáról, *Keleti Károlytól*. — Pest város bűnügyi statisztikája 1867—68-ban, *Csukási Károlytól*. A hivatalos statisztika Magyarországon, *Keleti Károlytól*. A világipar a XIX. század második felében, *Beöthy Leótol*. Erdély népese-
dési viszonyai az újabb időben, dr. *Kovácsi Sándortól*. — A VII. kötet kettős füzetben határozott kiadni, magában foglalandó *Weninger* feljebb megkezdett értekezése folytatását és végét (jelenleg sajtó alatt).

5. A *Mathematikai és Természettudományi Bizottság* honunk megismertetésén, terményrajzi, meteorológiai és földdelejjességi tekintetben, a lefolyt évben is folytatta munkásságát. Kieszközölte az Akadémiánál hogy *Schulzer István* nyug. kapitány 4 kötetből s két pótfüzetből álló nagy gombászati munkája kéziratban s folio lapokban megvételésként, mint-hogy ez a szakférfiak által úgy a bel- mint külföldön megvételre érdemesnek s különösen honunk viszonyaira nézve fontosnak ítéltetett. Ezen munkát a bizottság egy szakembernek át fogja adni azon célból, hogy ez belőle azt, mi erre különösen alkalmas, időnként közölje. — *Schenzl* és *Kruspér* urakra nézve segélyt eszközölt ki a magas kormánytól egy nagyobb mérvű utazásra az ország keleti részében, magnetikai meghatározások tétele végett. — Utaztatási segélyben részesíté először is folytatólag *Janka Victor* urat, ki Erdély határszéleit kívánta bejárni. Növényteni tekintetben *Schulzer István* urat, ki gombászati munkájának, melynek adatai mind az ország déli részéből valók, kiegészítésére Szepes és Sáros megyékbe ohajtott rándulni. Végre *Szabó József* urat, ki a honi vulkáni vidékek tanulmányozásával tüzetesen foglalkozván, hogy a működő vulkánok viszonyaival is megismerkedjék, Fiuméből mint a m. Orvosok és Természetvizsgálók ez idei gyűléshelyéről közép és déli

Olaszországba a Vesuv és Aetna környékére szándékozott utazni.

Az Akadémia physikai termeiben a működő physikus azon kísérletet, melynek keresztül vitelére neki alkalom adott, t. i. a calcescentia tűneményének egy általa feltalált szerrel fémeken való bemutatását, befejezván, ugyanannak további működése megszűnt.

A Közlemények VI-dik kötete az ismert nyomdai zavarok miatt, nem mehetett előre, abból csak az I. és II. szám készült el.

III. Az Akadémia közelebbi nagygyűlése óta megjelent kiadványainak teljes sora ez :

1. *A Magyar Tudományos Akadémia Évkönyvei.* XI-dik kötet 10-dik darab, és XIII. köt. 1. 2. drb.

2. *A Magyar Tudományos Akadémia Értesítője.* 1869. Szerkeszti Rónay Jácint akad. jegyző. 7—20 szám ; 1870: szerkeszti a főtitkár. 1—7. szám.

3. *Értekezések a Nyelv- és Széptudományi Osztály köréből.* Szerkeszti Toldy Ferencz. r. t. VII. VIII. IX. sz.

4. *Értekezések a Philosophiai Osztály köréből.* Szerkeszti Haberer Jonathán l. t. X. XI. sz.

5. *Értekezések a Törvénytudományi Osztály köréből.* Szerkesztette Kautz Gyula. r. t. VIII—XII. sz.

6. *Értekezések a Történettudományi Osztály köréből.* Szerkeszti Szilágyi Sándor l. t. VIII—XII. sz.

7. *Értekezések a Matematikai Osztály köréből.* Szerkesztette Szily Kálmán l. t. V. sz.

8. *Értekezések a Természettudományi Osztály köréből.* Szerkesztette Greguss Gyula l. t. XIV—XVI. és XVII. sz. szerkesztő Szabó J. osztálytitkár

9. *Nyelvtudományi közlemények.* Szerkeszti Hunfalvy Pál r. t. VII. köt. 3. füz. VIII. köt. 1. 2. füz.

10. *Statistikai és Nemzetgazdasági közlemények.* Szerkeszti Keleti Károly l. t. V. k. 2. füz. VI. köt. 1. 2. füz.

11. *Mathematikai és Természettudományi közlemények.* Szerkeszti Szabó József r. t. Az V-dik kötet teljesen megjelent. VI. köt. 1. 2. szám.

12. *Monumenta Hungariae Historica.* I. osztály : Diplo-

mataria XIII. köt. vagyis : Új Árpádkori Okmánytár VIII. kötete *Wenzel Gusztávtól*.

13. *Magyar történelmi Tár*. Szerkeszti *Toldy Ferencz*. XIV. vagy második folyam II-ik kötete. *Marino Sanuto* Világkrónikájának Magyarországot illető tudósításai. Közli *Wenzel Gusztáv* r. t. I. 1496—1501.

14. *Török-Magyarkori Történelmi Emlékek*. Első Osztály IV. V. vagyis a *Török-Magyar Állam-Okmánytár* II. III. kötete *Szilády Áron* és *Szilágyi Sándor* lev. tagoktól.

15. *Magyarország helyirati Története*, különös tekintettel az egyházi intézményekre. *Rupp Jakabtól*. I. rész : Esztergami egyháztartomány. 2 kötet.

16. *A Magyar Nyelv Szótára*. A. M. T. Akadémia megbízásából készítették *Czuczor Gergely* és *Fogarasi János* rr. tt. V-dik köt. 3. 4. füz.

17. *Archaeologiai Értesítő*. Bizottsági folyóirat. Szerkeszti *Rómer Flóris* l. t. 1869 : 8—15. sz. 1870 : 1—5. sz.

18. *A Magyar Tudományos Akadémia munkálódásáról és pénztára mibenlétéről 1868-ban. Jelentése az Igazgató Tanácsnak*. Pest. 1869.

19. *Magyar Tudományos Akadémiai Almanach*. — MDCCCLXX-re. Pest. 1870.

20. *A Legkisebb Négyszetek Elmélete*, és bevezetésül a *Valószínűségi Hánylat Elmélete*. Irta *Vész János Ármin*. r. t. Pest. Eggenberger. 1869.

IV. Az 18^{69/70}-diki drámai pályázaton a gr. *Teleki József* díjért, miután a beérkezett 12 pályamű közül egy az akadémia által, formahiányok miatt, visszavetett, tizenegy pályamű versenyezvén, a jutalom a VI. számmal jegyzett „IV. Béla“ című szomorújátéknak íteltetett oda, melynek felbontott jeligés leveléből *Szigligeti Ede* tűnt ki szerzőül. Az 18^{69/70}-diki gr. *Karácsonyi* drámai pályázatra érkezett tizennégy vigjáték közül, bár néhánynak viszonylagos becsét kiemelte, a bíráló bizottság egyet sem ajánlt jutalomra. A *Gorove*-féle széptani és *Marczibányi* nyelvtudományi kérdésekre nem jött pályamunka. A többi pályázat eredménye még ez ülés folytán ki fog hirdettetni.

V. Akadémiánk könyvtára ez év folytán is nemcsak magánosok ajándékai, nyomdai köteles példányok, hanem száznál többre menő külföldi tudományos intézettel folytatott csereviszony, s az országos 5000 forint segélyből, vétel útján is tetemesen gyarapodott. Az 1869-ben vett munkák száma jóval meghaladja a 400-at. Magánosok ajándékai közül nevezetesebkek *Greguss Ágost* r. tagé, ki elhunyt testvére *Greguss Gyula* l. t. hagyományából 94 munkát adott; néh. *Egressy Lajos* hagyománya 40 darab; *Brunner Antal* uré 27 darab. A könyvtári rendezés folyvást halad: 1869. végén már összesen 13,114 munka volt könyvtári használatra rendezve, mi kötet számra majdnem 40,000 kötet. Az olvasók száma 1869-ben 6,838-ra ment.

A kézirat- és éremtár is gyarapodott ajándékokkal. — *Balogh István* úr családi oklevél gyűjteményét ajánlá föl, *Agácsi Nándor* úr 1 érmet, *Stoll Károly* orsz. képviselő úr, a nagybányai kerület részéről, bánya-műszavak gyűjteményét; *Bartalus István* úr XV. és XVI. századi papir-vizjegy gyűjteményt; *Czartoryski László* hg. az 1705-diki „Instrumentum Confederationis“ egy eredeti példányát; *Veszely Károly* r. kath. lelkész úr *Kazinczy F.* és *Döbrentei* néhány eredeti levelét; b. *Vecsera* úr, *Deljanoff* orosz államtitkár és *Bitschoff* cs. könyvtárnok urak szivességéből, két fényiratu *Corvina*-lapot küldöttek; a kir. közoktatási ministerium *Zrinyi* a hadvezér és költőnek *Izsó-féle* gipsz öntvényű mellszobrát küldötte be; *Kovachich J. Miklós* kir. tanácsos úr, az általa régóta gondosan gyűjtött, s 175 részint írott, részint nyomtatott kötetre terjedő országgyűlési Naplók és Iratok becses gyűjteményével gazdagítá intézetünket.

Viszont az Akadémia, budai meteorologiai és magnetikai észleldéjéből, a Nagy Károly-féle eszközöket, díj nélkül, az országos központi meteorologiai intézetnek, a platina métre és kilogrammot pedig, szintén országos használatra, a kir. kereskedelmi ministeriumnak engedte át.

VI. A hazafiak áldozatkészsége, alapítványokban az Akadémia tökéjére, a lefolyt éven át is szépen mutatkozott, miről a következő pénztári jelentés közöl részleteket. Elég legyen itt némely kiválóbb czélú alapításokat említenünk:

ilyen a 16,000 frt *Edl*-alapítvány, mely 1871-től fogva orvosi és technikai 2 ösztöndíjra fordítandó; ilyen *Kövesligeti Román Ferencz* virtualis hagyománya, ki fekvő javai nagyobb részét, egy a magyar faj szellemi fejlődését előmozdító alapítványul, az akadémiának rendelte; ilyen hg. *Czartoryski László* adománya, 1000 frt, egy lengyel-magyar tárgyú történelmi pályakérdés jutalmául; ilyen *Wodjányer Albert* kir. tanácsos úr 2000 frt adománya, egy-egy ifjunak két éven át a nemzetgazdasági tudományokban való kiképzésére. Hálás fölemlítést érdemel az ipar-, gazdaság- és kereskedelmi m. kir. miniszter urnak azon jóakaró intézkedése is, mely szerint az Akadémiát, a tagjaival való érintkezésben, az egyszerű levelek és keresztkötések postai díja alól fölmenteni kegyeskedett.

VII. Végre, Akadémiánknak halál által szenvedett veszteségei következők. 1869. aug. 29-én hunyt el *Karácson Mihály* történettud., és sept. 5-én *Greguss Gyula* természettudományi osztálybeli lev. tag; september 9-én *Watts Tamás* külf. lev. tag; oct. 24-én *Gebhardt Xav. Ferencz* természet-tud. osztálybeli rendes tag. 1870. márt. 9-kén *Györy Sándor* matematikai (III.) osztálybeli rendes tag; 14-én gr. *Montalembert Károly* külső tag, ugyane hó végnapjaiban *Rau Károly* Henrik külső tag; ápr. 16-kán *Szentkirályi Zsigmond* II. osztálybeli lev. tag.

Kelt Pesten, az Igazgató Tanácsnak 1870. máj. 27-kén tartott üléséből.

B. Eötvös József,
elnök.

Arany János,
főtítkár.

Pénztári jelentés.

I.

Az alaptőke szaporodásai és állapota 1869-ben október 31-éig.

Folyó sz.		Arany	Osztr. ért.	
			frt	lkr
	1 Áthozot 1868-ról a helyesített számadások szerint :	500	1.078,192	11
	ehez járulnak :			
jan. 29.	2 Eszterházy sorsjegyekért, melyek beváltak	—	129	—
" 16.	3 Oltványi Pál földéaki lelkész alapítványa	—	1,050	—
" 24.	4 Fiók Sándor hagyománya	—	176	—
febr. 12.	5 Latinovits Gyelmis Cecília hagyományáb.	—	100	—
" 27.	6 Bittó Ferencz hagyománya	—	300	—
márt. 15.	7 Kralovánszky György hagyománya	—	2,000	—
" 24.	8 Horváth Cyrill ajándéka	—	28 87	—
" 24.	9 Latinovits Gyelmis Cecília hagyományáb.	—	900	—
ápril 1.	10 Barach Jeremiás nagyváradí polgár alapítványa	—	1,000	—
máj. 12.	11 Lelkes Gábor hagyománya	—	4	—
" 12.	12 Szász Mártonné Vargha Teréz hagyom.	—	100	—
" 28.	13 Hamvai Kovács Gábor hagyománya	—	200	—
jun. 27.	14 Kalocsai takarékpénztár adománya	—	40	—
jul. 10.	15 Kostelyik Mihály hagyománya	—	200	—
sept. 16.	16 Suták-Reguly-féle hagyomány	—	425	—
oct. 25.	17 Ábrahámfi-féle hagyomány	—	100	—
	Lezárat 1869 oct. 31. napján	500	1.084,944	98

Ezen összeg megvolt :

1	6%-es kamatozó alapítvány levelekben	300	196,976	—
2	5%-es " " "	—	261,750	—
3	4%-es kamatozó levele	—	84	—
4	Kamatlan, vagy részletenkint fizetendő alapítványokban	—	15,239	—
5	6%-es kölcsönökben	200	31,878	—
6	5%-es kölcsönben	—	1,050	—
7	Földhitelintézeti záloglevelekben	—	59,000	—
8	Föld-tehermentesítési kötelezvényekben	—	141,781	50
9	Nemzeti kölcsönkötelezvényekben	—	19,803	—
10	Egyéb állam kötelezvényekben	—	19,376	10
11	Bankrésztvényekben	—	5,376	75
12	Házakban	—	308,373	64
13	Takarékpénztári könyvekben	—	23,801	11
14	Késpénzben	—	455	88
	Összeg	500	1.084,944	98

II.

Jövedelmi pénztár állapota ugyanakkor.

Folyó sz.		Arany	Osztr. ért.	
			frt	kr
A) Bevétel.				
1	Áthozat 1868. évről a helyesített számadások szerint	12	5,145	53
2	Alapítók kamathátralékaiból	—	5,726	96
3	Alapítók folyó kamataiból	—	9,909	40
4	Hitelevényi adósok kamathátralékaiból	—	76	25
5	Ugyanazok folyó kamataiból	—	2,666	25
6	Földtehermentesítési kötvények kamataiból	—	3,475	55
7	Nemzeti kölcsön s egyéb állampapírok kamataiból	—	1,244	8
8	Részvények utáni osztalékok	—	984	6
9	Földhitelintézeti záloglevelek kamataiból	—	1,622	50
10	Eladott akadémiai könyvek árából	—	1,309	92
11	Takarékpénztári kamatokból	—	204	13
12	Házbérekből	—	13,559	95
13	Házépítésre tett ajánlatokból	—	750	—
13 ^{1/2}	Kármentesítés és külön adományok a tűz alkalmából	—	12,516	55
14	Országos segélypénz történelmi, archaeologiai és könyvtári czélokra	—	17,000	—
15	Hölgyek alapítványaiból (Külön czélra)	12	50	97
16	Más külön czélokra szánt adományokból	—	1,030	—
17	Előlegek visszatérítéséből	—	459	50
18	Vegyes apró bevételek	—	4	50
19	Aranyok vétettek (díjazásokra)	78	—	—
20	Eladott aranyokért	—	84	60
Összeg		102	77,820	70
B) Kiadás.				
1	Tisztviselők fizetésére	—	9,410	83
2	Rendes tagok és szerkesztők fizetésére	—	6,157	50
3	Cselédek bérére	—	3,025	10
4	Jutalmazásokra	70	2,531	99
5	Írói díjakra az általános pénztárból	8	832	36
6	Kiadványokra az ált. pénztárból (nyomtatás, metszés könyvkötés és fűzés)	—	2,825	44
7	„Budapesti Szemle“ 60 példányának előfizetésére	—	600	—
8	A történelmi bizottság költségeire	—	7,059	38
9	A matematikai és természettud. bizotts. költségeire	—	3,078	30
10	Az archaeologiai „ „ „ „ „	—	4,729	42
11	A statisztikai „ „ „ „ „	—	741	—
12	A nyelvtudományi „ „ „ „ „	—	1,168	58
13	Könyvtára	—	5,731	53
14	Eszterházi-képtára	—	748	55

Folyó sz.		Arany	Oszt. ért.	
			frt	kr
15	Fűtés, világítás és tisztogatásra	—	2,085	92
16	Posta- és szállítási költségekre	—	549	75
17	Építés, javítás és beszerzések	—	12,320	52
18	Irodai szükségletekre	—	150	60
19	Bélyegek- s bankári díjakra	—	41	56
20	Ügyvédi költségekre	—	183	96
21	Rendkívüli és vegyes kiadásokra (temetések, tűz al- kalmával stb.)	—	828	42
22	Aranyok vásárlására	—	458	60
23	Aranyok eladattak	15	—	—
24	Ideiglenes kölcsönök visszafizetésére (az alaptö- kének).	—	2,400	—
25	Adósságok utáni kamatokra	—	5,138	—
26	Tűz elleni biztosításra	—	507	6
27	Takarékpénztárba tétetett	—	1,180	—
	Összeg	93	74,484	37

Levonva a 102 ar. s 77,820 frt 70 kr. bevételből
a 93 ar. s 74,484 frt 37 kr. kiadást

Volt a pénztárban 1869 october 31-én 9 arany s 3336 frt 33 kr. o. é.

B. Eötvös József, elnök.

Tóth Lőrincz, pénztárnok.

1869 october 31-én a pénztár átadatván a Magyar Földhitelintézet-
nek, mely szíves volt annak kezelését minden díj és jutalék nélkül elvál-
lalni, ezen utolsó két óról a számadás az 1870. évi pénztári kimutatással
együtt fog közrebocsáttatni.

JELENTÉSEK

A

MAGYAR TUDOM. AKADÉMIA

MDCCCLXX. MÁJUS XXIV-KI

(XXX-DIK)

NAGGYŰLÉSÉN

ELDÖNTÖTT

JUTALMAZÁSOKRÓL

S TÖRTÉNT

ÚJ VÁLASZTÁSOKRÓL.

PEST,

NYOMATOTT AZ „ATHENAEUM” NYOMDÁJÁBAN.

MDCCCLXX.

JELLENTÉSEK

GYAR TUDOM. AKADEMIA

MOSKOLYI KÖNYVTÁR

(177-000)

M. ACADEMIA
KÖNYVTÁRA

TALMAZÁSOKRÓL

177-000

U. VALASZÁSOKRÓL

PEST

NYOMDARÁTI MUNKÁK

177-000

JELENTÉS

AZ 1869-KI AKADÉMIAI NAGYJUTALOMRÓL.

Az 1869-ről hátralékban maradt s az 1863—1868. évkörben megjelent *természeti tudományi* munkákat illető akadémiai nagyjutalom, a III. osztály jelentése alapján, *Frivaldszky Imre* (1865-ben az Akadémia Évkönyvei XI-d. kötetének IV. darabja gyanánt 274 negyedrlapon 13 körrajzú táblával megjelent) ily című munkájának ítéltetett oda: „Jellemző adatok Magyarország Faunájához.” Fő czélja e munkának hazánk faunája létrejöttéhez hozzájárulni. Első szakaszában közli hazánk nevezetesebb állatfajait; a másodikban az új, s nagyrészt szerző által felfedezett fajokat, hazánk sajátjait vagy legérdekesebbjeit, jó ábrákkal ellátva írja le. Felkarol összesen 1079 állatfajt Előbbre viszi a hazai tudományt, de egyszersmind a világirodalmi érték polczára is fölemelkedik azon számos eredeti adat által, mely e munkának maradandó becsét kölcsönöz. Tekintetbe veendő még az is, hogy e munkában sok az eredeti, fáradságos s gyakran költséges nyomozás által nyert adat; más részt pedig az osztály egy, az állattani buvárkodásra ernyedetlenül és sikeresen szentelt csaknem félszázados munkálkodás iránt is óhajtotta elismerését kifejezni.

E szerint a nagyjutalom *Frivaldszky Imre* rendes tagnak kiadni határoztatott.

Kelt Pesten, a M. T. Akadémia 1870. máj. 24-én tartott nagygyűléséből.

Arany János,

főtítkárl.

II.

JELENTES

AZ 1869-KI MARCZIBÁNYI MELLÉKDÍJRÓL.

A Marczibányi alapítványból 1869-ről fenmaradt, s az 1863—1868. évkörben nyomtatva megjelent *természettudományi* munkák közül az akad. nagy jutalommal koszorúzottat becsre nézve követő műnek rendelt jutalom, a III. osztály jelentése alapján, *Hunfalvy János* 1863—5 időközben (3 kötetben) megjelent e című munkájának ítéltetett: „A Magyar Birodalom Természeti Viszonyainak Leírása.“ Mert, irodalmunkban hiányozván egy, a tudomány újabb fogalma szerinti földírat, szerző a magyar birodalom természeti viszonyainak kidolgozásával kezdette meg azt, s művében fényes tanúságot nyújt arra, hogy a hazánk természeti viszonyainak földerítésére szolgáló eddigi vizsgálatok eredményeit nagy szorgalommal és kritikával tudta egy egészszé állítani össze; úgy hogy általa hazánk természettudományi leírása a geographiai tudomány jelen színvonalára van emelve, s az irodalom terén e részben nálunk a munka korszakinak mondható. Különösen áll ez az első részről, melyben a magyar birodalom területének alakzati, hegyrajzi, geologiai s hydrographiai viszonyait fejtegeti. A munka kivívta magának a külföld szakembereinek elismerését is, s bármely irodalomnak díszére válnék.

E szerint a jutalom szerzőnek kiadatni határozottat. Kelt Pesten, a M. T. Akadémia 1870. máj. 24-kén tartott nagygyűléséből.

Arany János,
főtítkár.

III.

JELENTÉS

A NÁDASDY PÁLYÁZATRÓL.

A gr. Nádasdy Tamás nevét viselő alapítványból kitűzött jutalomra beérkezett *két* elbeszélő költemény egyikének sem ítéltetett oda a jutalom. Ugyanis, az I. osztály jelentése szerint, az I. számú „Raskai Demeter” czímű pályamunka minden tekintetben bírálat alatti; a másik, a Petőfiből vett jeligés „Romilda”, társánál jobb ugyan, a mennyiben nyelvében némi választékosság, verselésében némi gyakorlottság mutatkozik; de ez előnye is részint erőltetéssel részint üres rimcsengéssel párosul; mesejében és jellemrajzában nemcsak az alakítási erő hiányzik, hanem a lélektani alap is; e mellett erkölcsi felfogás és költői igazságszolgáltatás tekintetében is hibás, sőt a jobb érzést bántó.

Minélfogva e két pályamű jeligés levelei, még ülés folytán, megsemmisítettek.

Kelt Pesten, a M. T. Akadémia 1870 máj. 24-én tartott nagygyűléséből.

Arany János,
főtitkár.

IV.

JELENTÉS

AZ 1869-KI SÁMUEL-DÍJRÓL

Az 1869-re szóló Sámuel-díj, az azon évben nyomtatva megjelent Nyelvtudományi Értekezések közül, az I. osztály véleménye alapján, *Vámbéry Ármin* „Magyar- és Török-tatár nyelvekbeli Szóegyezések” című dolgozatának íteltetett, mint a mely, versenytársai közt, tartalmának ujságával s gazdagságával leglényegesen gyarapítja nyelvészetünket, s oly tért művel, melyhez csak kevés nyelvészünk fér, s így kettős nyereményül üdvözlendő. Ha szerző egyes nézeteihez s módszere némely részleteihez kétség férhet is: egészben becses anyagot nyújt a nyelvészetnek, mert összehasonlításai nagyobb körben mozognak, mint a milyenben nyelvhasonlítóink eddig foroghattak; a mi pedig a szók rokonságainak megalapítására múlhatlan szükséges.

Kelt Pesten, a M. T. Akadémia 1870. máj. 24-kén tartott nagygyűléséből.

Arany János,
főtitkár.

JELENTÉS

A HÖLGYALAPÍTVÁNYI SZÉPTANI PÁLYÁZATRÓL.

A Magyar Hölgyek alapítványából kitűzött pályafeladatra: „Kívántatik az Aesthetika kézikönyve“ stb., beérkezett három pályamunka egyikének sem íteltetett oda a jutalom; mert, az I. osztály jelentése szerint, mindenik olvasottságra, szorgalomra és komoly törekvésre mutat ugyan: de egyszersmind az olvasottak meg nem emésztését, a széptani eszmék körül tájékozatlanságot, a fogalmazásban szabatoság, az előadásban csin és izlés hiányát tanúsítja. Az I. számú, Petőfiből vett jeligével, alig egyéb tökéletlen kivonatnál Carrière széptanának első részéből; szabatosabb a II. számú, Vörösmartyból vett jeligés, de szintoly csonka, mert a művészet nemeit nem tárgyalja. Legteljesebb, de feldolgozás tekintetében leginkább hátramaradt a Goethe-féle jeligés III. számú. A *szép* fogalmát egyik munka sem tisztázza, sőt inkább összezavarja, s élvezhető előadása egyiknek sincs.

Kelt Pesten, a M. T. Akadémia 1870. máj. 24-kén tartott nagygyűléséből.

Arany János,

főtítkár.

JELENTÉS

A FÁY-ALAPITVÁNYI JUTALOMRÓL.

A pesti első hazai takarékpénztár által Fáy András nevére tett alapítványból kitűzött pályakérdésre: „Fejtessek ki az anyagi érdekek előmozdítására czélzó egyesületek és intézetek állása, szervezete s hatása a közgazdasági életre Európa művelt államaiban“ stb. beérkezett egy pályaműnek, a II. osztály jelentése alapján, megítéltetett a jutalom. Az osztály jelentése szerint e pályamű alakban és módszerben nem felel ugyan meg azon igényeknek, melyek akadémiái pályamunkánál méltán megvárhatók; midőn részletesen tárgyalja az anyagi érdekek előmozdítására czélzó egyesületek és intézetek állását s a művelt világ e tárgyra vonatkozó törvényeit és intézkedéseit, csak röviden említi azon kérdést: mi lenne ez irányban teendő a törvényhozás részéről saját hazánkban; továbbá nincs kellően kimerítve benne azon viszonyos hatás, melyet a nevezett intézetek a közgazdasági életre s a törvényhozásra, az egyesületek útján a nemzetgazdaság fejlődésére gyakorolnak; végre az adatgyűjtés s a felsorolt intézetek megismertetése, mélyebben ható bölcsélet nélkül, növeli ugyan irodalmunkat kiterjedésben, de nem viszi előre a tudományt belértékben; mindazonáltal, tekintettel arra, hogy a pályamű a kérdést nagy részben megfejtí, hogy mint nemzetgazdasági kézikönyv irodalmunk jelen állásában hézagot pótol, sőt nyereménynek tekinthető; az osztály a jutalmat kiadandónak véleményezi, azon észrevétellel, hogy a munka, az elemi definitiók rövidítése, az ismétlések mellőzése, a hazánkra vonatkozó statisztikai adatok önálló kezelése s az idegen szók lehető kihagyása által csak nyerni fog.

Felbontatván a szerző nevét rejtő jeligés levél,
abból

Kautz Gyula

neve tünt ki s részére a jutalom kiadatni határoztatott.

Kelt Pesten, a M. T. Akadémia 1870. május 24-én
tartott naggyűléséből.

Arany János,
főtitkár.

VII.

JELENTÉS

A SZTROKAY-PÁLYÁZATRÓL.

A Sztrókay Antal nevét viselő alapítványból kitűzött pályakérdésre: „Fejtsenek ki a házasságból eredő jogviszonyok“ stb. beérkezett egy pályamű, a II. osztály által, nem ajánltatott jutalomra. Mert vannak ugyan érdemei, melyeknél fogva megjelenése jogirodalmunkra nézve kívánatosnak mutatkozik, de nem képez oly kerekded és formailag kielégítő egészet, minőt az alapítvány intézkedése föltételez, s bár szerzője sok anyagot gyűjtött össze, nem nyújtja azokat úgy feldolgozva s összeállítva, mint egy magasabb becsű irodalmi műben megkívántatnék, s hogy azok a törvényhozási czélokra is nagyobb mértékben felhasználhatók volnának; holott a Sztrókay-alapítvány nemcsak viszonylag, hanem saját belbecsénél fogva is méltó művet igényel.

E szerint a jeligés levél felbontatlanul elhamvasztatott.

Kelt Pesten, a M. T. Akadémia 1870. máj. 24-én
tartott naggyűléséből.

Arany János,
főtitkár.

VIII.

JELENTÉS

A DÓRA-PÁLYÁZATRÓL.

A Dóra Szilárd úr által tett alapítványból kitűzött jutalomkérdés: „Fejtsék ki a magasb kereskedelmi szakoktatás feladata . . .” stb. egy pályaművet eredményezett; de a mely, a II. osztály jelentése szerint, a tárgyat ki nem meríti, a szakmába vágó irodalmat egészen mellőzi, sehol sem fordulván elő akár forrásoknak, akár e tárgygyal foglalkozó műveknek idézése; se alakja se tartalma szerint nem áll tudományos értekezés színvonalán.

Mihez képest a jutalom ki nem adása határoztatván, jeligés levelét a kinevezett küldöttség megsemmisítette.

Kelt Pesten, a M. T. Akadémia 1870. máj. 24-én tartott nagygyűléséből.

Arany János,

főtítkár.

JELENTÉS

A GOROVE ERKÖLCSTUDOMÁNYI PÁLYÁZATRÓL.

A Gorove-alapítványból föltett jutalomkérdésre: „A családi élet erkölcsi alapja . . .” stb. beérkezett három pályamű egyike sem íteltetett jutalomra méltónak. Ugyanis, a II. osztály jelentése szerint, az I. számú („Ha hív a szolga” stb. jeligével) felvilágosításul számos példát hoz ugyan fel, elbeszélés útján, a családélet köréből, mi, tekintve a mű nyelvezetét, népies olvasmányul ajánlja, de mivel a kérdést, a tudományos deductio mellőzésével, egyoldalulag tárgyalja, nem felel meg a pályázat céljának. A II. sz. (jeligéje: „A boldogság a házassági életben” stb.) már inkább tudományos jellegű, megemlíti a családélet erkölcsi alapját, de indokolás és bebizonyítás nélkül; végig megy az innét folyó kötelességeken, de szakadozva; hiányzik benne a rendszeres következetesség. A III. sz. bibliai jeligés munka alig több, mint néhány lapra terjedő vázlat s úgy tűnik fel, mintha csak egy nagyobb műnek főbb körvonalait akarta volna adni.

Mely szerint a jeligés levelek felbontatlanul tűz martalékai lettek.

Kelt Pesten, a M. T. Akadémia 1870. május 24-én tartott nagygyűléséből.

Arany János,
főtítkár.

JELENTÉS

A VITÉZ-FÉLE TERMÉSZETTUD. PÁLYÁZATRÓL.

A Vitéz alapítványból 1868-ban kitűzött jutalomkérdésre: „Irassanak le azon módszerek, melyek a bor és must vegyi vizsgálatára, különösen a főbb alkatrészek meghatározására szolgálnak, oly népszerű módon, hogy annak nyomán, egyszerű segéd eszközökkel, a nem-szakértő is képes legyen ezen meghatározásokat eszközölni“ beérkezett négy pályamunka közül, a III. osztály jelentése szerint, egyik sem ütven meg a mértéket, a jutalom ki nem adása határozatba ment s a jelíges levelek felbontatlanul megsemmisítettek.

Kelt Pesten, a M. T. Akadémia 1870. máj. 24-én tartott nagygyűléséből.

Arany János,

főtitkár.

JELENTÉS.

A M. T. AKADÉMIA ÚJ VÁLASZTÁSÁIRÓL.

Az Akadémia mostani nagygyűlésén következő tagok választattak:

Az I. (Nyelv és Széptudományi) Osztályban:

Tiszteleti taggá: Székács József, lev. tag.

Levelező taggá: Zichy Antal, a Kisfaludy-társaság tagja.

A II-dik (Bölcsészeti, Társadalmi és Történeti) Osztályban:

Levelező taggá: Frankl Vilmos bölcsészettudor és tanár.

„ „ Sz. Nagy Imre, ker. táblai ülnök.

„ „ Pauler Gyula, jogtudor.

„ „ Jakab Elek, Kolozsvárott.

„ „ Barsi József, az akad. statistikai bizottság tagja.

Külső taggá: Dr. Schmidt Adolf, jenai egyet. tanár.

A III-dik (Mathematikai és Természettudományi) Osztályban:

Rendes taggá: Than Károly, lev. tag, *egyhangúan.*

„ „ Kruspér István, lev. tag.

„ „ Margó Tivadar, lev. tag.

Kelt Pesten, a M. T. Akadémia 1870. május 25-én tartott nagygyűléséből.

Arany János,
főtitkár.

I.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADEMIA

ÚJ JUTALOMTÉTELEI.

Az I. Osztályból.

1.

A gróf Teleki József-féle drámai jutalomért 1871-re vígjátékok pályáznak. Csupán tiszta vígjátékok fogadtatnak el, tehát a bohózatok mellőztével. A verses forma előnyéül tekintetik a műnek, hason közel hason becsü társak felett.

Jutalma száz arany.

Határnap 1870. december 31-ke. A jutalom 1871. márcz. 19-én adatik ki.

A jutalmazott mű, előadásra, a nemzeti színház sajátja leszen; kiadásra a szerzőé marad.

2.

A gróf Karácsonyi-féle jutalomért 1872-re komoly drámai művek versenyeznek, — hová

nemcsak szomorújátékok, hanem másnemű, történeti, regényes, polgári színművek, drámai erkölcsrajzok stb. is értetnek. A jutalom a viszonylag legjobb műnek úgy adatik ki, ha az egyszersmind drámai, színi és nyelvi tekintetben is becsesnek, s így kitüntetésre méltónak találhatik.

Jutalma kétszáz arany.

Határnap 1871. deczember 31-ke. A jutalom 1872. márcz. 31-én adatik ki.

A jutalmat nyerő mű a szerző tulajdona. Ha azonban, a sajtó viszonyok oly változtával, hogy az írói tulajdon a színházak ellenében védve lenne, szerző 3 hónap alatt ki nem nyomtatná művét: a kiadás joga 10 évre az Akadémiáé.

3.

Kiváutatik elbeszélő költemény, mely a magyar történetből vagy mondából vett valamely tárgyat úgy kezel, hogy abban történeti vagy mondai személyek cselekvénydús mesében jelenjenek meg, a mű forrástanulmányokra mutasson, s a korfestésre, érdekes felalálásra, correct compositióra, költői tárgyalásra, választékos nyelvezetre, és a versbeli technika szigorú, tiszta és szabályos megalkotására nézve, költészetünk díszére szolgáljon.

Jutalma az ifj. gróf Nádasdy Ferencz úr által néhai gr. Nádasdy Tamás nevére tett alapítványból kétszáz arany.

Határnap 1871. május utolsó vasárnapja.

A jutalmat nyerő mű a szerző tulajdona marad, ki tartozik azt esztendő alatt közrebocsátni.

4.

Negyedszer.

A mindennapi tapasztalás bizonyítván, hogy mióta a nyelvújítás jogosultsága kérdésbe többé nem vé-

tetik, és irodalmunk, főleg pedig az időszakai sőt a napi sajtó is folytonos gyarapodást veszen, nyelvünk szükség nélkül más nyelvek phrásisai után képzett számtalan — a törzsökös magyar szólásmódoknál sem szebb, sem hatályosb, sem világosb, sem szabatosb — új szólásokkal árasztatik el, mi által a nyelv saját eredeti színezetéből kivéttetik, a nélkül, hogy egyéb tekintetben nyerne:

Fejtsenek ki tehát azon elvek, melyek új szólásmódok alkotásánál szem előtt tartandók; s mutattassék ki számos példákban, mily káros befolyással volt és van, ez elvek mellőzése miatt, nyelvbeli előadásunkra az idegen nyelvek hanyag, vagy szolgai utánzása a nyelvújítás diadala óta.

Jutalma a Marczibányi-alapítványból nyolczvan arany.

Határnap 1872. márczius 31-ke.

A jutalmat nyerő mű az Akadémia tulajdona.

A II. O s z t á l y b ó l.

1.

Másodszor.

Fejtsék ki, főbb vonásokban, a magasabb kereskedelmi szak-oktatás feladata; adassék elő a kereskedelmi oktatásügy jelen állása, szervezete hazánkban és a külföldön; terjesztessék elő vélemény az ily magasabb kereskedelmi szakoktatás rendezéséről külön szakintézetben, vagy kapcsolatban tudományos vagy műegyetemmel.

Jutalma a Dóra Szilárd-féle alapítványból ötven arany.

Határnap 1871. január 31-ke.

2.

Kivántatik: „Bonfiniusnak mint történetírónak jellemzése, és műve kútfőinek kimutatása s birálati méltatása.“

Jutalma a Vitéz-alapítványból negyven arany.

Határnap 1873. január 31-ke.

A jutalmat nyerő mű az Akadémia tulajdona.

3.

Adassék elő: „a magyar tanulók iskoláztatása hazánkban és a külföldön, a XVI. században.“

Jutalma a Görove-alapítványból 30 arany.

Határnap 1871. január 31-ke.

A jutalmat nyerő mű az Akadémia tulajdona.

A III. O s z t á l y b ó l.

1.

Másodszor.

Irassanak le azon módszerek, melyek a bor és must vegyi vizsgálatára, különösen a főbb alkatrészek meghatározására szolgálnak, oly népszerű modorban, hogy annak nyomán egyszerű segédeszközökkel a nem szakértő is képes legyen ezen meghatározásokat eszközölni.

Jutalma a Vitéz-alapítványból nyolczvan arany.

Határnap 1875. január 31-ke.

A jutalmazott mű az Akadémia tulajdona.

II.

MÁR KIHIRDETETT ÉS FÜGGŐBEN LEVŐ JUTALOMTÉTELEK.

Az I. Osztályból:

A nm. m. kir. ministerium kezelése alatt álló *Fekesházy*-alapítványból ötszáz forint jutalom fog adatni egy, az 1867—1871-ki öt éves körben, nem magyarok számára, a hazában divatozó bármely nyelven, (a magyaron kívül) írt, *a magyar nyelv és irodalom megismertetésére rendelt* s nyomtatásban megjelent *tan-, kézi* vagy *olvasókönyvnek*. Mire a hazai írók oly megjegyzéssel tétetnek figyelmessé, hogy bár az illető munkák be nem küldése senkit a jutalomból ki nem rekeszt, csak *saját érdeküket mozdítják elé*, ha e téren megjelentendő munkáikat benyújtják az Akadémiához.

A II. Osztályból.

1.

Kivántatik a Logikának kézikönyve. Kiterjedése legalább 12—15 közép. 8-r. nyomtatott iv.

Múlhatatlan föltétel: hogy a kitűzött tárgy alaposan s az illető tudomány jelen állásával egyezően, e mellett népszerű, csinos és szabályozott nyelven dolgoztassék ki. (Lásd alább: Pályázati szabályok, 9. pont)

Jutalma a Hölgyek alapítványából ö t s z á z forint.

Határnap 1870. sept. 30-ka.

A jutalmat nyerő mű az Akadémia tulajdona.

2.

Kivántatik az Anthropologia kézikönyve. Kiterjedése 12—15 közép 8-r. nyomtatott ív.

Múlhatatlan föltétel (mint az 1. számnál).

Jutalma a Hölgyek alapítványából ö t s z á z forint.

Határnap 1870. sept. 30-ka.

A jutalmat nyerő mű az Akadémia tulajdona.

3.

Készíttessék a történelmi kortannak (chronologia) oly gyakorlati kézikönyve, melynek segítségével a történész a történeti kútfőkben, főleg pedig a hazai történetet tárgyaló s annak földerítésére szolgáló krónikák és okiratokban előforduló keletezéseket a jelenleg divatozó Gergely-féle időszámításra könnyen és biztosan átváltoztathassa s szerinte kifejezhesse; a török időszámlálás sem mellőztetvén.

Különös figyelem fordíttassék a hazánkban divatozott időszámítás körül észlelhető sajátságok kimutatására.

Láttassék el a mű a szükséges vagy gyakorlati használhatóságát könnyítő táblákkal.

— 7 —

Jutalma a Hölgyek alapítványából ö t s z á z forint.
Határnap 1871. sept. 30-ka.
A jutalmat nyerő mű az Akadémia tulajdona.

4.

Kivántatik a régi R ó m a története, a birodalom elenyészteig, tömött rövidségben, s különös tekintettel az állami intézvényekre s a műveltségi állapotokra; legalább 20 közép 8-r. nyomtatott íven.

Múlhatatlan föltétel, hogy a kitüzött tárgy alaposan s az illető tudomány jelen állásával egyezőleg, e mellett lehetőleg népszerű, csinos és correct nyelven dolgoztassék ki. (Lásd alább: Pályázati szabályok, 9. pont.)

Jutalma a Hölgyek alapítványából ö t s z á z forint.
Határnap 1870. sept. 30-ka.
A jutalmat nyerő mű az Akadémia tulajdona.

5.

Kivántatik Francziaország története az állam kezdetétől 1789-ig, tömött rövidségben, s különös tekintettel az állami intézvényekre s a műveltségi állapotokra; — legalább 20 közép 8-r. nyomtatott íven.

Múlhatatlan föltétel (mint fentebb a 4. számnál).

Jutalma a Hölgyek alapítványából ö t s z á z forint.
Határnap 1870. sept. 30-ka.
A jutalmazott mű az Akadémia tulajdona.

6.

Kivántatik Erdély polgári alkotmánya s közjogi állapotának ismertetése 1002-től 1540-ig, különös tekintettel Magyarországhoz való viszonyára.

Jutalma a Vitéz-alapítványból nyolczvan arany.
Határnap 1871. január 31-ke.
A jutalmazott mű az Akadémia tulajdona.

7.

Adassék elő, kivált történet-philosophiai szempontból, a lengyel kútfők felhasználásával is, története mindazon érintkezéseknek, melyekben a magyar és lengyel nemzet politikai s különösen mivelődési tekintetben egymásra hatott.

Jutalma, hg. Czartoryski László úr adományából,
ezer forint.

Határidő 1872. december 31-ke.

A nyertes pályamű a szerző tulajdona marad, ki azt kinyomatni köteles.

A III. Osztályból.

1.

Irassanak le Magyarország köszén-telepei tudomá os és iparos tekintetben, a jelen kútforrások alán.

Jutalma a Vitéz-alapítványból negyven arany.
Határnap 1870. november 1-je.

A jutalmat nyerő mű az Akadémia tulajdona.

2.

Adassék elő a Végytan, az új elmélet alapján, népszerű modorban, különös tekintettel a közéletre. Kiterjedése 15—20 közép 8-r. nyomtatott ív.

Múlhatatlan föltétel, hogy a kitűzött tárgy alaposan s az illető tudomány jelen állásával egyezőleg, e mellett azonban lehetőleg népszerű, csinos és correct nyelven dolgoztassék ki. (Lásd alább: Pályázati szabályok, 9. pont).

Jutalma a Hölgyek alapítványából ö t s z á z forint.

Határnap 1870. sept. 30-ka.

A pályanyertes mű az Akadémia tulajdona.

3.

Készíttessék a Légtünettan (meteorologia) alapvonalait előadó népszerű munka, Magyarország lég-tüneti viszonyait is tekintetbe véve. Kiterjedése 15—20 középf 8-r. nyomtatott ív.

Múlhatatlan föltétel (mint főnebb a 2. számnál.)

Jutalma a Hölgyek alapítványából ö t s z á z forint.

Határnap 1870. sept. 30-a.

A jutalmat nyerő mű az Akadémia tulajdona.

4.

Írassék egy, az Ásványtan elemeit népszerűen tárgyaló munka, kiváló tekintettel a fontosabb vagy a közéletben előforduló fajokra. — Kiterjedése 15—20 középf 8-r. nyomtatott ív.

Múlhatatlan föltétel (mint főnebb a 2. számnál.)

Jutalma a Hölgyek alapítványából ö t s z á z forint.

Határnap 1870. sept. 30-ka.

A jutalmat nyerő munka az Akadémia tulajdona.

Pályázási szabályok.

1. Minden rendű pályairat a fen kitett *határpokig* az Akadémia főtítkárához küldendő; azokon túl semminemű ily munka el nem fogadtatván.

2. A pályamű *idegen kézzel tisztán írva, lapszámozva, kötve* legyen.

3. A szerző *nevét, polgári állását és lakhelyét* tartalmazó pecsétetes levelen ugyanazon jelige álljon, mely a pályamű homlokán. A pecsétetes levélben netalán feljegyzett kikötések, feltételek vagy a verseny-ügy körül régtől fogva bevett szokásos eljárástól netán kívánt eltérések tekintetbe nem vétethetnek.

4. *Álnév* alatt pályázónak a jutalom ki nem adatik.

5. Ha a jeligés levél felbontása után kitetszenék, hogy a munka saját kezeirása a szerzőnek, műve a jutalomtól elesik.

6. A jutalmat *nem nyert pályairatok kéziratai* az Akadémia levéltárában maradnak.

7. A gr. Teleki-féle drámai pályázatoknál a társai közt legjobb műnek a jutalom mindenkor kijár; a többinél egyszersmind az abszolút bees határoz.

8. Mind ezen feladatokra minden rendű akadémiái tagok is pályázhatnak.

9. A Hölgyek díjai melletti pályázatokra még különösen is megjegyeztetik, hogy a pályaművek *ívszámai* csak megközelítőek, s az írók tájékozására s nem szorosan kötelező szabályul vannak fölemlítve. Az alapítók akaratahoz képest azonban okvetlenül szükséges, hogy a felvett tárgyak alaposan, a tudomány állásához, a kor érdekeihez, úgy a magyar művelt osztályok szükségsei s készüllete fokához mértén dolgoztassanak ki, mi ki nem zárja azt, hogy egyenesen külföldi, angol, francia, német, a célnak megfelelő ily munkák ne vétes-

senek fel alapul; de ily esetben a bírálat körül egybevetés végett az eredetiek is hozzácsatoltassanak a pályaműhöz, megjegyeztetvén egyszersmind, hogy hasonló eredeti mű mégis elsőséget nyer az átdolgozott mű felett.

Egyébiránt bármely, ha csak *formai szabálynak is elhanyagolása* elejti a szerzőt a jutalomtól.

Kelt Pesten, máj. 25. 1870.

ARANY JÁNOS,
főtitkár.

ELŐR AJZA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

1870-ki május hó 28-kán

délelőtt 10 órakor

saját disztermében tartandó

XXX-dik

K Ö Z Ü L É S É N E K.

I. Elnöki megnyitó beszéd; az előző üléstől való közlés 1870. április 17-ki közlés

óta, ARANY János főtitkártól.

3. Emlékbeszéd Balassa János elhunyt tiszteleti tag fölött, JENDRÁSSIK Jenő lev. tag által.
4. A művészet mint nemzetgazdasági tényező. Értekezés KELETI Károly lev. tagtól.
5. Jelentés a lefolyt pályázatok eredményéről s új jutalmak kihirdetése. Olvassa GYULAI Pál osztálytitkár.
6. Elnöki zárszó.

Kelt Pesten, az Akadémia 1870. május 24-én tartott nagygyűléséből.

Arany János,

főtitkár.

M. ACADEMIA
KÖNYVTÁRA